

Bir kentsel mekânın işlevsel kalite analizi: Forum Mersin AVM örneği

Merve Deniz ^{*1}, Mehmet İnceoğlu¹

¹Eskişehir Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Eskişehir, *ORCID: 0000-0002-6341-0264, 0000-0001-5264-8755*

Geliş Tarihi:08.11.2022

Kabul Tarihi:17.12.2022

Özet

Kamusal mekânlar, hem kentin kullanıcıları hem de ziyaretçileri tarafından kullanılan mekânlardır. Bu mekânlardan biri ise ticari faaliyetlerin yapıldığı alışveriş alanlarıdır. Nitekim birçok toplum gereksinimlerini karşılamak için paranın icat edilmediği dönemlerde takas usulünü kullanmıştır. Fakat meydana gelen gelişmeler doğrultusunda ihtiyaçlar artınca sadece alma-verme ile yapılan ticaret yetersiz gelmiş ve paranın icat edilmesiyle birlikte alışveriş eylemi daha sistemli bir hal almıştır. Zamanla pazar yerleri kurulmuş ve yeni mekânlar inşa edilmiştir. Bu doğrultuda agoralar, Antik Yunan Dönemi'nin ilk planlı mekân kurgusu olarak varlığını sürdürmüştür. Devamında ise her toplum tarafından çeşitli yapı türleri oluşturulmuştur. Bilhassa Sanayi Devrimi ve ardından yaşanan modernleşme ile küreselleşme akımları bu noktada önem arz ederek tüketim kültürünü doğurmuştur. 19. yüzyıl ve sonrasında yaşanan teknolojik gelişmeler ile alışveriş eylemi önem kazanmış ve bununla birlikte toplumun sosyalleşme, kültürel aktivitelerde bulunma gibi farklı işlevlere ilgisi artmıştır. Bu durum çok katlı mağaza veya alışveriş yapılarının ön plana çıkmasına ön ayak olmuştur. Söz konusu yerler ise bireylerin sosyalleştiği ve vakitlerinin çoğunu değerlendirdikleri mekânlar durumuna gelmiştir. Dolayısıyla işlevsel olmaları önem arz etmektedir. Bu çalışmanın amacı Forum Mersin Alışveriş Merkezi'nin işlevsel kalite analizini yapmaktır. Çalışma kapsamında öncelikle literatür taraması yapılarak alışveriş yapılarının tarihsel gelişim süreci açıklanmış ardından açık alan kurgulu alışveriş merkezlerine dair uluslararası örneklere yer verilmiştir. Son aşamada ise araştırmaya konu olan Forum Mersin AVM, Sherwin Greene'nin (1992) işlevsel kalite parametreleri bağlamında analiz edilmiştir. Elde edilen veriler ışığında söz konusu merkez, işlevsel kalite açısından olumlu olarak değerlendirilse de bazı etkenlerin mekânı olumsuz yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda belirtilen etkilerin iyileştirilmesi için makale kapsamında öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İşlevsel kalite, Kentsel mekân, Mersin Forum AVM

Functional quality analysis of an urban space: The case of Forum Mersin shopping mall

Abstract

Public spaces are spaces used by both users and visitors of the city. One of these places is the shopping areas where commercial activities are carried out. As a matter of fact, many societies used the barter method to meet their needs when money was not invented. However, when the needs increased in line with the developments that took place, trade with giving and receiving alone became insufficient, and the act of shopping became more systematic with the invention of money. Over time, market places were established and new spaces were built. In this direction, agoras continued to exist as the first planned spatial fiction of the Ancient Greek Period. Subsequently, various types of structures were created by each society. Especially the Industrial Revolution and the modernization and globalization movements that followed it have given birth to the consumption culture by being important at this point. With the technological developments in the 19th century and later, the act of shopping gained importance and the interest of the society in different functions such as socialization and cultural activities increased. This has led to the prominence of multi-storey stores or shopping structures. The places in question have become places where individuals socialize and spend most of their time. Therefore, it is important that they are functional. The aim of this study is to make a functional quality analysis of Forum Mersin Shopping Center. Within the scope of the study, first of all, the historical development process of shopping structures was explained by conducting a literature review and then international examples of shopping centers with open space fiction were included. In the last stage, Forum Mersin Shopping Mall, which is the subject of the research, was analyzed in the context of Sherwin Greene's (1992) functional quality parameters. In the light of the data obtained, although the center is evaluated positively in terms of functional quality, it is concluded that some factors adversely affect the space. Accordingly, recommendations are presented within the scope of the article to improve the effects mentioned.

Keywords: Functional quality, Mersin Forum AVM, Urban space

*Sorumlu yazar (Corresponding author): Merve Deniz, deniz_merve13@hotmail.com.

Künye Bilgisi: Deniz, M., İnceoğlu, M., (2022). Bir Kentsel Mekânın İşlevsel Kalite Analizi: Forum Mersin AVM Örneği. *Artibilim: Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1-23. **Doi: 10.55198/artibilimfen.1201206**

Artibilim:Adana Alparslan Turkes BTU Fen Bilimleri Dergisi

1. Giriş

Toplumların yerleşik düzene geçmesi sonucu kentler önem kazanmış ve farklı uygarlıkların kendi yaşam biçimlerine göre inşa ettirdikleri alanlar olmuştur. Bünyesinde konumlanan kamusal mekânlar ise bireylerin sosyalleştiği ve toplumsal etkinliklerin gerçekleştirildiği yerler olarak ön plana çıkmıştır [1]. Bu yerlerden biri ise insanoğlunun ticari faaliyetlerini sürdürdüğü alışveriş yapılarıdır. Ayrıca Modernleşme akımıyla birlikte işlevselliğin yanında süs ve estetik kavramları değer kazanmıştır. Dolayısıyla kaliteli olmaları ve kişilerin ihtiyaçlarına hizmet etmeleri önem arz etmektedir. Söz konusu kavram mimarlık, eğitim, ekonomi ve sağlık gibi pek çok alanı kapsayan disiplinler arası bir sözcüktür. Nitekim kullanıcıların gereksinimlerine göre bir mekânın kaliteli olması mimarlık alanının konusunu oluşturmaktadır [2]. Bu bağlamda mekânsal kalite üzerine yazılan pek çok çalışmalar bulunmaktadır.

1982’de Amos Rapoport tarafından yazılan “The meaning of the built environment” adlı kitapta mekânsal kalite kavramı, tasarımda fark edilen farklılıklar olarak ifade edilmiştir [3]. 1992 yılında Sherwin Greene mekânsal kalite kavramını işlev, düzen, kimlik ve cazibe/çekim olarak dört parametreye ayırmış ve her bir parametrenin alt parametrelerini açıklamıştır. Bu kapsamda işlev parametresini bağlantı, emniyet, konfor/ferahlık, çeşitlilik; düzen parametresini uyumluluk, açıklık, devamlılık, denge; kimlik parametresini odak, birlik, karakter, özellik, cazibe/çekim parametresini ölçek, uygunluk, canlılık, uyum olarak detaylandırmıştır [4, 5] (Tablo 1). 2005 yılında Van der Voort söz konusu kavramı işlevsel, teknik, ekonomik ve estetik kalite olmak üzere dört başlığa ayırmıştır [4, 5].

Tablo 1. Sherwin Greene (1992) tarafından oluşturulan kalite parametreleri [5]

Kalite Parametreleri				
İşlev		Düzen	Kimlik	Cazibe/Çekim
Bağlantı	Erişim	Uyumluluk	Odak	Ölçek
	Etkileşim			
	Örtüşme			
Emniyet	Güvenlik	Açıklık	Birlik	Uygunluk
	Mahremiyet			
	Etkinlik			
Konfor/Ferahlık	Fiziksel kolaylık	Devamlılık	Karakter	Canlılık
	Görsel huzur			
	Kullanım kolaylığı			
Çeşitlilik	Seçim	Denge	Özellik	Uyum
	Değişim			

Tüketim kültürü; Sanayi Devrimi, modernleşme ve küreselleşme akımları ile ortaya çıkmıştır. Özellikle 19. yüzyıl ve sonrasında yaşanan teknolojik gelişmelerle alışveriş eylemi önem kazanmıştır. Ticari faaliyetlerin gerçekleştirildiği alanlar, bireylerin sosyalleşip çeşitli aktiviteler yaptıkları birer mekânlara dönüşmüştür. Bu durum çok katlı mağaza veya alışveriş yapılarının ön plana çıkmasına ön ayak olmuştur. Dolayısıyla fonksiyonel olmaları, kalite parametrelerini karşılamaları, bireylerin ihtiyaçlarına cevap verebilmeleri önem arz etmektedir. Nitekim bu yapıların kalitelerine dair değerlendirmelerinin yapıp olumlu ve olumsuz yönlerinin tespit edilmesi elzemdir. Böylelikle olumsuz

özelliklerin giderilmesi için önerilerin sunulması bireylerin kullanımına katkı sağlamaktadır. Bu çalışmanın amacı Forum Mersin Alışveriş Merkezi'nin işlevsel kalite analizini yapmaktır.

1.1. Materyal ve yöntem

Çalışmanın materyalini Forum Mersin Alışveriş Merkezi oluşturmaktadır. Araştırma boyunca yöntem olarak literatür taraması yapılmış ve bu doğrultuda kaynak taraması ile çoklu belge ayıklama teknikleri kullanılarak çalışma alanı analiz edilmiştir (Tablo 3). Öncelikle kavramsal çerçevenin oluşturulması adına alışveriş yapılarının tarihsel gelişim süreci açıklanmış ardından açık alan kurgulu alışveriş merkezlerine dair uluslararası örneklere yer verilmiştir. Son aşamada ise araştırmaya konu olan Forum Mersin Alışveriş Merkezi, Sherwin Greene'nin (1992) işlev kalite parametreleri bağlamında değerlendirilmiştir (Tablo 2). Elde edilen veriler makale kapsamında sunulmuş ve araştırma boyunca incelenen kentsel mekânda kalite prensibini sağlamaya yönelik öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Tablo 2. Çalışmada kullanılan işlevsel kalite parametreleri [5]

İşlevsel Kalite Parametreleri							
Bağlantı		Emniyet		Konfor/Ferahlık		Çeşitlilik	
Erişim		Güvenlik		Fiziksel kolaylık		Seçim	
Etkileşim		Mahremiyet		Görsel huzur		Değişim	
Örtüşme		Etkinlik		Kullanım kolaylığı			

Tablo 3. Çalışmanın metodu

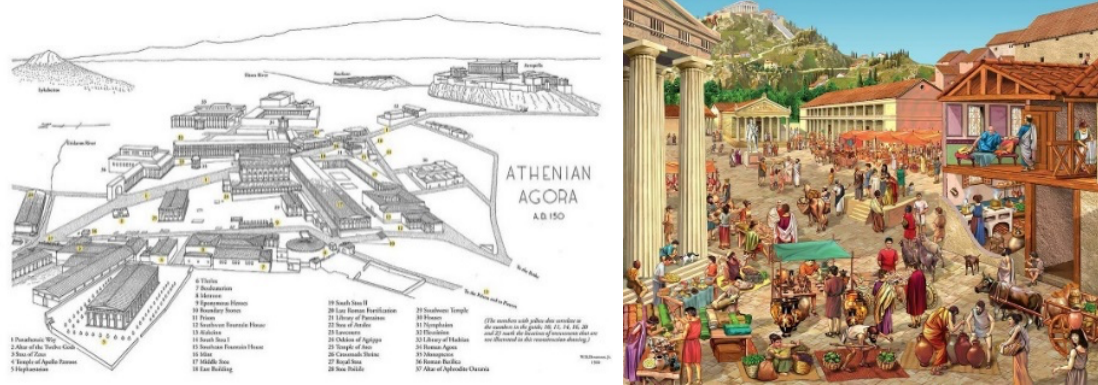
Çalışmanın Yöntemi	Çalışmanın Tekniği	Değerlendirme
Literatür Taraması	Kaynak Taraması Çoklu Belge Ayıklama	Analiz

2. Kavramsal çerçeve

2.1. Alışveriş yapılarının tarihsel gelişimi

Mısır ve Hitit Uygarlıkları, MÖ 1500'lü yıllarda açık pazarlar ve pazar yerleri ile ticari eylemlerini gerçekleştirmiştir. Bu eylemlerin ilk planlı mekân kurgusu Antik Yunan Dönemi'nde agoralarla olmuştur. Nitekim agoralar dikdörtgen bir formda üç tarafı stoalarla çevrili bir biçimde yaptırılmış, ön cephelerinde sütunlara yer verilmiş, arka cephelerinde ise dükkânlar konumlandırılmıştır (Şekil 1). Bireyler burada yer alan seyyar tezgâhlarda veya dükkânlarda alışveriş yapmıştır. Ayrıca 'Tabarnae' isimli dükkânlar ise konutların caddeye bakan cephelerine yerleştirilmiştir. Pergamon Krallığı'nın MÖ 150 senesinde inşa ettiği Attalos Stoası en önemli örneklerden biri olmaktadır (Şekil 2) [6].

Bir kentsel mekânın işlevsel kalite analizi: Forum Mersin AVM örneği

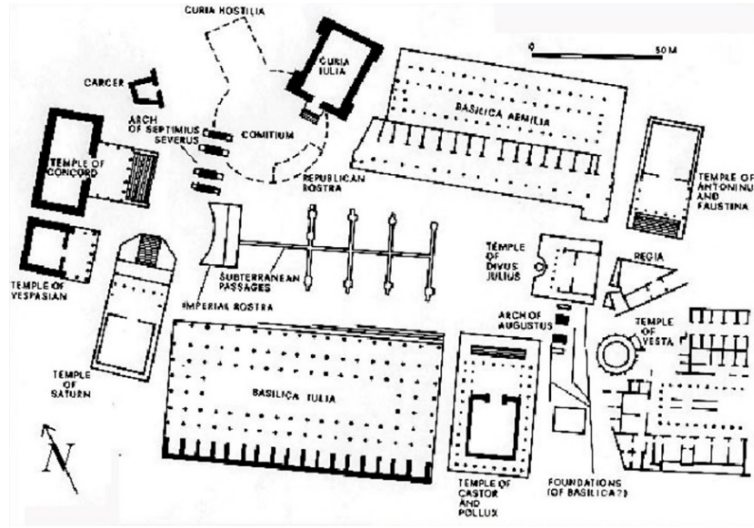

Şekil 1. Yunan Agorası [7,8]

Şekil 2. Atina, Attalos Stoası, [9]

Antik Roma'da agoraların karşılığı dört tarafı stoalarla çevrili olan forumlardır (Şekil 3). Kapalı mekânlarda dükkânlar, açık alanlarda seyyar satıcılar, yarı açık alanlarda ise yaya dolaşım yerleri bulunmaktadır [10]. İlk örnekleri asimetrik sonrakiler ise simetrik bir formda tasarlanmıştır. Zamanla devletin siyasi ve ekonomik gücü artınca resmi yapılar forumların yanlarına inşa edilmiştir. Ticari fonksiyonlarını kaybedince de ikinci bir forum inşası gereklilik arz etmiştir [11]. Nitekim forumlar ve agoralar sayesinde günümüz alışveriş yapılarının temelleri atılmıştır.

Şekil 3. Forum Romanum planı [12]

İlk Çağ'da meydanlar, pazar yeri işlevinde kullanılarak ticari eylemlerin gerçekleştirilmesinde ve kentlinin sosyalleşmesinde önemli rol oynamıştır. Bu önem Orta Çağ'da da devam ettirilmiş ancak bunun yanında pazar ile panayırlar da etkili olmuştur. Fakat zamanla meydanlar bir takım fonksiyonlar nedeniyle dolmaya başlamıştır. Bu durum nedeniyle alışveriş sokaklara taşınarak buralara dükkânlar konumlandırılmış ve sokaklar semerciler, bakırcılar gibi adlar ile anılmaya başlamıştır. Kullanılmayan alanlar ise pazar yeri olarak işlev görmüştür. 12. yüzyıl itibariyle bu yerlerin üzeri örtülmüş ve böylelikle kapalı ve sistemli alışveriş yapılarının temelleri atılmıştır [13]. Nitekim İtalya'nın Bologna kenti söz konusu yapıların bulunduğu kentlerden birisidir (Şekil 4).

Şekil 4. Pazar yeri örneği-Bologna Palazzo del Podesta [14]

Bir kentsel mekânın işlevsel kalite analizi: Forum Mersin AVM örneği

14. yüzyılda Rönesans'ın başlaması yeni oluşumlara zemin hazırlamıştır. Özellikle geometrik formlar ve biçimsellik ön plana çıktığından bu durum kentsel planlarda da kendini göstermiştir. Özellikle cadde ile sokaklar tek bir merkeze bağlanmıştır. Ayrıca kalıcı dükkânların inşası devam etmiştir. Sanayi Devrimi ile cam ve çelik malzemenin mimaride kullanılmaya başlanması ve bu sayede büyük açıklıkların kolayca çözümlenmesi kapsamlı alışveriş yapılarının inşasını hızlandırmıştır. Ardından yaşanan modernleşme akımı da yeni tasarım yapılmasına katkı sağlamıştır. Bilhassa 19. yüzyılda inşa edilen pasaj yapılarının üstleri çelik ve cam malzeme ile örtülmüştür. Milano'da yaptırılan Galleria Vittorio Emmanuelle II, demirin strüktürel amaçlı kullanıldığı ilk pasaj örneğidir (Şekil 5) [15].

Şekil 5. Galleria Vittorio Emmanuelle II-Milano [16]

Sanayileşme ile birlikte üretim ve tüketim faaliyetleri artınca büyük alışveriş yapılarına duyulan gereksinim artmıştır. Bu kapsamda mağazalar yapılmış ve ilk örnek Paris'te konumlanan Bon Marche olmuştur (Şekil 6). Nitekim alışveriş merkezlerinin meydana gelmesinde pasaj ve mağaza yapılarının etkili olduğunu söylemek mümkündür. Modernleşme ve küreselleşme akımları ise bireyler arasında tüketim kültürünü doğurduğundan alışveriş yapmak bir aktivite haline gelmiştir. Dolayısıyla ilk alışveriş yapılarının inşa edilmesi 1960'lı yıllarda olmuştur [10]. Böylelikle günümüz alışveriş merkezlerinin temeli atılmış ve her toplum kendi mimari, kültürel, sosyal ve tarihi yapısına göre yapı türleri tasarlamıştır. Bu bağlamda Türk toplumları Orta Asya coğrafyasında yaşamlarını sürdürdüklerinden savaşçı bir toplum olarak ön plana çıkmış ilaveten iklimsel koşullar nedeniyle de daha dışa dönük ve avlulu yapılar planlamıştır. Söz konusu yapılar han, ribat, kervansaray, bedesten, arasta ve çarşı olup sanayileşmeye kadar inşaları sürmüştür. Sanayileşme ile birlikte ise Avrupa'daki örneklerden esinlenilmiş ve bu kapsamda mağaza, alışveriş merkezi ve pasaj türleri hız kazanmıştır [11].

Şekil 6. Bon Marche, Paris [17]

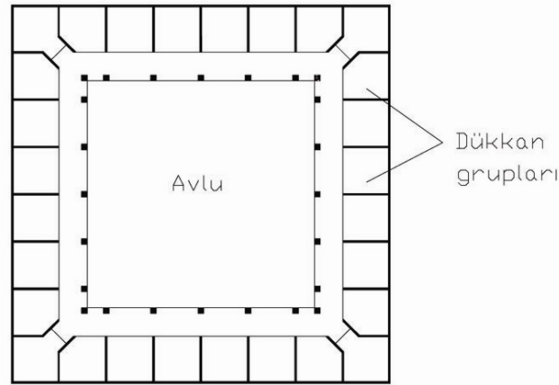
Alışveriş amaçlı inşa edilen en eski Türk mimarisini Karahanlıların yaptırdığı ribatlar oluşturmaktadır. Söz konusu yapılar, alışverişinin yanında dini ve askeri amaçla da kullanılmıştır. Zamanla askeri işlevini kaybedince de yeni bir yapı türü olan kervansaraylar, avlulu veya avlusuz olarak inşa edilmiştir. Hem savunma hem de ticaret amaçla kullanılmışlardır. Bünyelerinde ahır, hamam ve çarşı bölümleri yer almış ve kervanlar eşya alıp vermenin yanında konaklamışlardır. Selçuklu ve Anadolu Selçuklu Devletleri'nin dönemlerinde Anadolu'da pek çok kervansaray inşa edilmiştir. Günümüze ulaşan en görkemli yapı Aksaray'da yer alan Sultanhanı Kervansarayı olup 4800 m² lik bir alanda konumlanmaktadır (Şekil 7) [18].

Şekil 7. Aksaray Sultanhanı Kervansarayı [19]

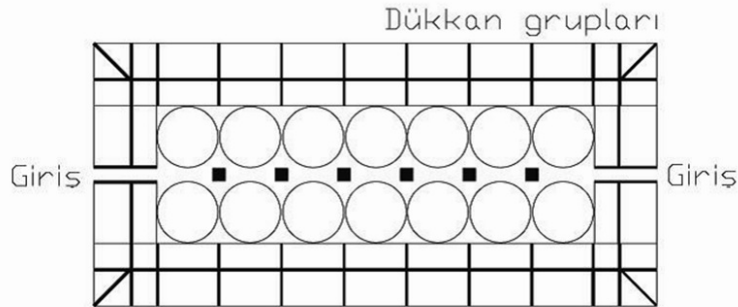
Bir kentsel mekânın işlevsel kalite analizi: Forum Mersin AVM örneği

Kent merkezinde yer alan, ortasında avlu olup etrafı dükkânlarla çevrilen hanlar, Türk-İslam yapısıdır (Şekil 8). Genellikle iki katlı inşa edilen yapının zemin katları ticaret, üst katı ise konaklama işlevindedir. Osmanlı Devleti'nin 15. ve 16. yüzyıl hanları, hem kent merkezlerinde hem de hac yollarında konumlandırılmıştır. Kent merkezlerinde yer alanların ibadet yapılarına yakın yerleştirildiği ve iki katlı inşa edildiği bilinmektedir [10].

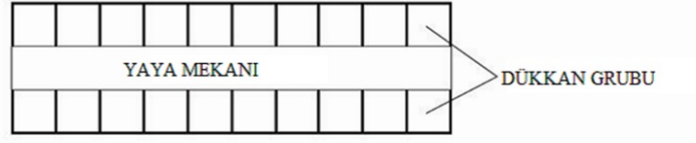
Şekil 8. Han plan örneği [18]

Bedestenler, Osmanlı Devleti'nin Klasik Dönemi'nde daha çok değerli malların, kumaşların, bezlerin, kıymetli eşyaların satışını yapmak için tasarlanan yapı türüdür. Birer kapalı alışveriş merkezi değerinde olup döneminin en önemli ticaret mekânlarıdır. Kare veya dikdörtgen bir biçimde kâgir yapım tekniği ile inşa edilmiş ve üzeri genelde kubbeye örtülmüştür. Cephelerdeki pencere sayısı ise azdır (Şekil 9) [20].

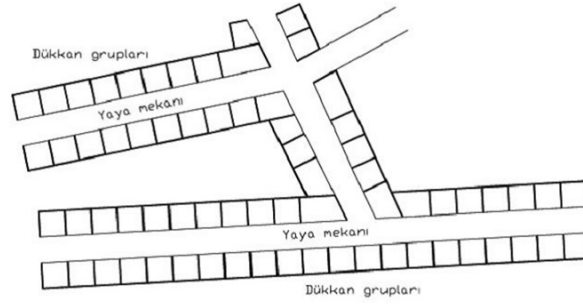
Şekil 9. Tipik bir bedesten planı [18]

Eşit yükseklik ile boydaki dükkânların yan yana ya da karşı karşıya sıralandığı yapı türü arastadır (Şekil 10). Genellikle kâgir yapım tekniği ile kesme taş malzemedен inşa edilmişlerdir. Üzerleri kapalı olduğu gibi açık olan örnekleri de mevcuttur. Hamam, medrese, cami ve imaret yapılarına yakın bir mesafeye yerleştirilmişlerdir. Osmanlı'nın birçok büyük kentinde örnekleri mevcuttur [21]. Bu örnekler arasında en bilinenleri Süleymaniye, Sultanahmet ve Selimiye'dir.

Şekil 10. Bir eksende yan yana dizilmiş dükkanlar [21]

Sıralı dükkanların ana bir caddeye bağlandığı yapı türü çarşı olup kâgir yapım tekniği ile tek katlı olarak inşa edilmiştir (Şekil 11) [22]. Nitekim bakırcılar, semerciler, demirciler, kuyumcular gibi satış yaptıkları ürünlere göre isimlendirilmişlerdir.

Şekil 11. Çarşı planı [18]

Rönesans ve Sanayi Devrimi neticesinde Avrupa'nın teknolojik yönden gelişim göstermesi karşısında Osmanlı yenik düşmüş ve kendine has inşa ettiği Klasik Dönem yapılarını ilerletememiştir. Dolayısıyla gittikçe işlevleri azaldığından Avrupalı tüccarlar tarafından İstanbul ve diğer birçok kentte Batı tarzı yapılar inşa edilmiştir. Bu yapılardan biri ise Bonmarşeler ile pasajlar olup 19. yüzyılda alışveriş eyleminin bir aktiviteye dönüşmesi sonucunda Osmanlı'da önem kazanmışlardır (Şekil 12) [10].

Şekil 12. Çiçek Pasajı, Beyođlu [23]

Bir kentsel mekânın işlevsel kalite analizi: Forum Mersin AVM örneği

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından 1950 yılına kadar geçen süre zarfında geleneksel alışveriş yapıları varlığını sürdürmüştür. Bu yıldan itibaren ise modernleşmenin ürünleri olan süpermarketler ile İşhanları açılmıştır. Ardından 1980 ve sonrasında meydana gelen tüketim kültürü ve artan ihtiyaçlar çok katlı mağazalar ile alışveriş merkezlerinin inşa edilmesine zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla ilk alışveriş merkezi 1988 yılında İstanbul'da Galleria adıyla açılmış ve gittikçe sayıları artmıştır (Şekil 13). Alışveriş mekânlarının kronolojik sırası Tablo 4'te gösterilmiştir.

Şekil 13. İstanbul, Galleria AVM [17]

Tablo 4. Alışveriş mekânlarının kronolojik sırası

Dönem	Avrupa'da Alışveriş Mekânları		Türk Toplumlarında Alışveriş Mekânları
Antik Çağ (MÖ 1.-4.yy)	Yunan	Roma	
	Agora Stoa Tabernae	Forum Stoa	
Orta Çağ (5.-15.yy)	Kalıcı Dükkânlar, Meydanlar		Kervansaray, Çarşı, Han, Ribat,
Yeni Çağ (15.-18.yy)	Alışveriş Caddeleri		Arasta, Bedesten
Sanayi Devrimi ve Sonrası (18-20.yy)	Büyük Mağaza (Bon Marche), Pasajlar		İlk Pasaj Yapıları, Arasta, Bedesten, Çarşı
Modernleşme ve Küreselleşme (20.-21. yy)	Alışveriş Merkezi, Hipermarket, Süpermarket,		Alışveriş Merkezi (İlk 1988), İş Hanları, Çok Katlı Mağaza,

2.2. Açık alan kurgulu uluslararası alışveriş merkezi örnekleri

Çoğunlukla açık bir otoparkın bulunduğu, kapalı bir dolaşım alanlarının yanında açık alanlarında yer aldığı ve birimlerin ortak bir bölüme bağlandığı alışveriş merkezleri açık alan kurgulu alışveriş merkezleri olarak ifade edilmektedir. Dükkânlar kurgulanırken önlerine saçaklar ya da tenteler eklenmiştir. 1990'lı senelerde tasarlanan alışveriş merkezleri genellikle kapalı bir formda ve çevresinden kopuk inşa edildiği için farklı çözümler üretilmeye çalışılmıştır. Nitekim söz konusu

mekânların çevresel öğelerle birlikte ele alınması önem kazanmıştır. Meydanlar ve sokaklar yapıya entegre edilmiş ve bu sayede geleneksel ticaret yapılarının izlerini görmek mümkün olmuştur. Açık alan kurgulu alışveriş merkezleri, kamusal alan olarak işlev vermekte ve kentlerin merkezlerine konumlandırılmaktadır [24]. Buradaki esas gaye toplumun alışveriş eylemini gerçekleştirmesinin yanında sosyalleşebileceği bir ortam yaratmaktır [25]. Bu gaye ışığında tiyatro, müzikal, festival gibi aktiviteler meydanlarda kentlinin hizmetine sunulmaktadır [26]. Özellikle bu tarz alışveriş merkezlerinde yer alan dış mekândaki oturma birimleri ya da yaya yolları kullanıcılarına alışverişin yanında gezinti ve dinlenme imkânı da tanıdığından elzemdirler [27]. Bu araştırma boyunca ise Forum Mersin Alışveriş Merkezi'nin işlevsel kalite analizini yapmadan önceden uluslararası açık alan kurgulu alışveriş merkezi örnekleri incelenmiştir.

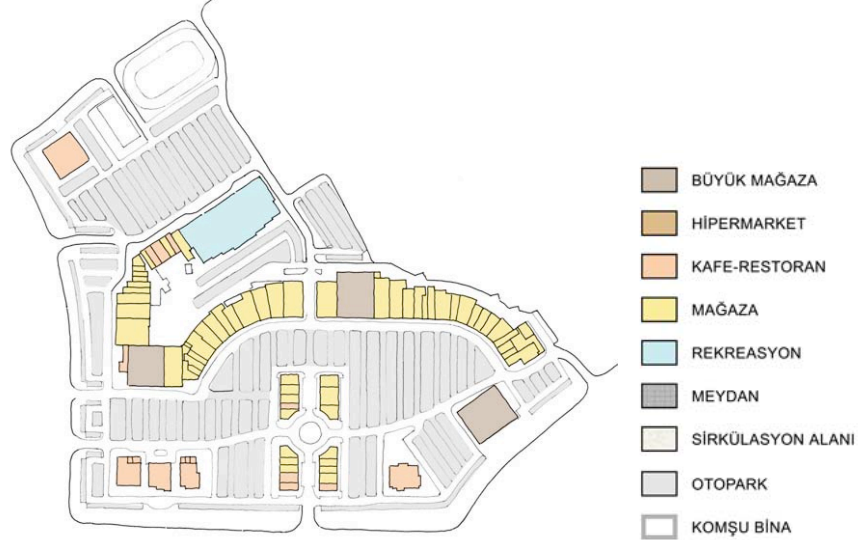
2.2.1. Chicago, Illinois'te konumlanan Deer Park Town Center

Deer Park Town Center, Amerika Birleşik Devletleri'nin Illinois eyaletinde, Chicago bölgesinde konumlanmaktadır (Şekil 14). Mike Jaffe ve Scott Lucas tarafından tasarlanan yapı 2004 yılında kullanıma açılmıştır. 80 tane mağazası ile pek çok restorandı bulunan bina, yaklaşık 36.000 m² alana kurulmuştur (Şekil 15). Eğrisel bir formda kurgulanmış ve bünyesinde birçok bağımsız birim yer almıştır. Mağazaların ön cephelerine yaya yolları tasarlanmıştır. Ayrıca açık bir otoparkı da mevcuttur (Fotoğraf 1) [28]. İlaveten 16 salonlu sineması bulunmaktadır. İlerleyen süreçlerde ise ofis ve konut işlevlerinin projeye entegre edilmesi istenmektedir [29].

Şekil 14. Deer Park Alışveriş Merkezi-İllinois vaziyet planı ve şehrin ana arterlerine göre konumu [29]

Bir kentsel mekânın işlevsel kalite analizi: Forum Mersin AVM örneği

Şekil 15. Deer Park Alışveriş Merkezi-İllinois zemin kat planı [29]

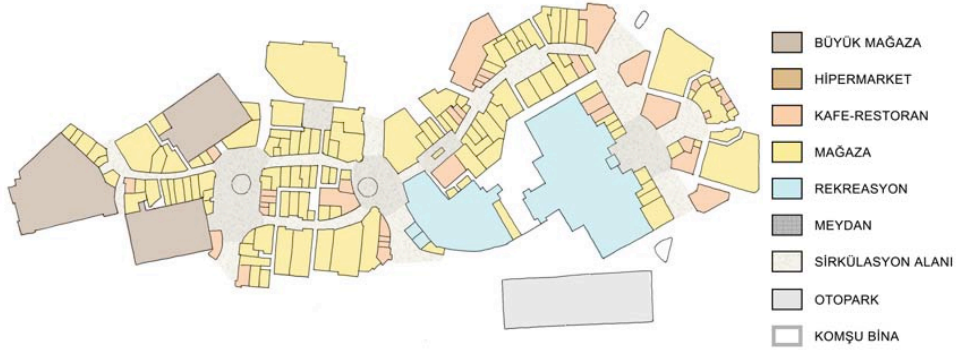
Fotoğraf 1. Illinois, Deer Park Alışveriş Merkezi'nin cephesi [30]

2.2.2. Irvine, California'da konumlanan Irvine Spectrum Center

Irvine Spectrum Center, Amerika Birleşik Devletleri'nin California eyaletinde yer almaktadır (Şekil 16). 'Irvine Company' şirketi tarafından tasarlanan yapının inşasına 1995 senesinde başlanmış ve 2006'da tamamlanmıştır. İçerisinde pek çok restoran, mağaza ve kafe mevcuttur (Şekil 17). Ayrıca 21 salonlu sineması vardır. Yapının ana bir meydanı olup söz konusu meydana dönme dolap, atlıkarınca ve ışıklı çeşmeler gibi aktiviteler bulunmaktadır. Planlanan sokak dokusu sayesinde bölgenin fark edilebilirliği artırılmış ve ziyaretçilerin yerleşime gelmesine katkı sağlanmıştır (Fotoğraf 2) [31].

Şekil 16. Irvine Spectrum Alışveriş Merkezi-California vazyet planı ve şehrin ana arterlerine göre konumu [29]

Şekil 17. Irvine Spectrum Alışveriş Merkezi-California zemin kat planı [29]

Fotoğraf 2. California, Irvine Spectrum Alışveriş Merkezi'nin sokak dokusu [32]

Bir kentsel mekânın işlevsel kalite analizi: Forum Mersin AVM örneği

2.2.3. Los Angeles, California'da konumlanan The Grove Center

The Grove Center, 'Caruso Affiliated' şirketi tarafından tasarlanmış ve Amerika Birleşik Devleti'nin California eyaletindeki Los Angeles bölgesine konumlandırılmıştır (Şekil 18). 2002 yılında yapımı tamamlanan yapı, yaklaşık 56.000 m²'lik bir alan üzerine kurgulanmıştır. Yerleşimin çevresinde yaşanan trafik sorunları yapıya erişimi zorlaştırdığından Grove Caddesi adında yeni bir yol güzergâhının açılması gereklilik arz etmiş ve bunun yanında vale servisi eklenmiştir [24]. İlâveten ziyaretçilerin genelini gelir seviyesi yüksek olup ayrıca yapının bünyesinde çeşitli mağazalar, restoranlar ve meydan bulunmaktadır (Şekil 19). Söz konusu mekânların ortasından ise tramvay hattı geçmektedir (Fotoğraf 3).

Şekil 18. The Grove AVM-California vaziyet planı ve şehrin ana arterlerine göre konumu [29]

Şekil 19. The Grove AVM-California zemin kat planı [29]

Fotoğraf 3. California, The Grove AVM tramvay güzergâhı [33]

3. Forum Mersin AVM'nin işlevsel kalite analizi

Mersin İlinin Yenişehir ilçesindeki Pozcu semtinde konumlanmaktadır. Nitekim Pozcu, 1990 yılı itibarıyla ticaretin ve sosyalleşmenin odak noktası olmuştur. Semtte çeşitli işlevlere sahip pek çok mekân bulunmaktadır. Bu mekânlardan biri ise 2007'de hizmete açılan Forum Mersin Alışveriş Merkezidir. Chapman Taylor (İspanya), MM Project (İstanbul) ve T+T Design (Hollanda) şirketlerinin ortak çalışmasıyla tasarlanmıştır. Yapı, ana ulaşım noktalarına yerleştirilmiş ve bu kapsamda güneyini Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, kuzeyini Hüseyin Okan Merzeci sınırlamıştır [34] (Şekil 20). İlâveten toplu taşıma açısından ulaşım kolaylığı bulunmakta ve kentin her bölgesinden rahatlıkla alışveriş merkezine erişilebilmektedir.

Şekil 20. Mersin Forum Alışveriş Merkezi'nin vaziyet planı ve ana ulaşım arterleri [35, 36]

AVM, yarı açık ve kapalı alanlarının varlığı ile Akdeniz Bölgesi'nin en büyük alışveriş merkezi olup yarı açık alanların bulunduğu güneydeki kısmı 2, kuzeydeki kapalı kısmı ise 3 katlıdır. Şekil 21'de Chapman Taylor Architects tarafından tasarlanan yapının eskiz çalışmaları gösterilmiştir. İki kütlenin

Bir kentsel mekânın işlevsel kalite analizi: Forum Mersin AVM örneği

içerisindeki yürüyüş alanları sirkülasyonu sağlamaktadır. Bu sayede toplumun güzel bir vakit geçirmesine katkı sunulmaktadır. Kuzeydeki yapının zemin ve birinci katında elektronik marketler, gıda ve giyim mağazaları; ikinci katında ise yemek, sinema, bowling salonu ve teras bulunmaktadır. Güneydeki kütlelerin zemin ve birinci katında mağazalar yer almaktadır. Toplamda yaklaşık 220 adede yakın mağazası, 9 sinema salonu, 2000 araçlık kapalı ve açık otoparkı vardır. Şekil 22’de yapının zemin katı gösterilmiştir.

Şekil 21. Forum Mersin AVM, eskiz çalışmaları [37]

Şekil 22. Zemin kat planı [30]

Yapıyı oluşturan iki kütle birbirlerine 1. Cadde üzerindeki yaya köprüsü ile bağlanmıştır. Ayrıca yaya geçidinin olduğu yerde, meydan ve meydanda da kule ve havuzlar bulunmaktadır. Pergolalar, geniş tenteler ve saçaklar yumuşak bir iklim sağlamak amacıyla yerleştirilmiştir. Köprüler, meydanlar ve taş malzemeli sokaklar yapıya doğallık kazandırmış ve kentin parçasıymış gibi bir izlenim vermiştir. Fotoğraf 4'te yapının açık ve yarı açık alanlardan görünümüleri gösterilmiştir. Mekânda konumlanan sarmaşıklar, palmiye ağaçları, küçük su havuzları ve narenciye ağaçları Mersin'in doğal dokusunu yansıtmaktadır. Mimari elemanlarda canlı ve pastel renklerin tercih edilmesi yapıyı zenginleştirmiştir. Alışveriş faaliyetlerinin yanında sosyalleşme birimleri pek çok etkinlik ve eğlenceye imkân tanımaktadır. Bu bağlamda Anadolu ile Akdeniz mimarisi, Türk motifleri ve modern unsurlarla bütünleştirilmesi yapının kurgulanmasında önem arz etmiştir.

Bir kentsel mekânın işlevsel kalite analizi: Forum Mersin AVM örneği

Fotoğraf 4. Forum Mersin AVM (Yazar arşivi, 2022)

Forum Mersin Alışveriş Merkezi Sherwin Greene'nin (1992) işlevsel kalite parametreleri bağlamında değerlendirildiğinde; işlevsel manada pek çok eylemi barındırdığı gözlemlenmiştir. Mekânda; alışveriş, sergi, yürüyüş, dinlenme, fuar, konser gibi çeşitli etkinlikler gerçekleştirildiğinden birer toplanma-dağılma alanı olarak görev yapmaktadır. Meydanlarda ya da yürüyüş yollarında yer alan süs havuzları sayesinde su ile iletişim kurulmaktadır. Kentin doğal unsurlarından ilham alınarak tasarlanan kent mobilyaları dinlenme ve oturma açısından bireylere yardımcı olmaktadır. Bu mobilyaların çevresinde yer alan palmiye ağaçları, narenciye ağaçları, tenteler, pergolalar, saçaklar sıcak iklim karşısında serinlik yaratarak fiziksel rahatlık sağlamaktadır. Söz konusu yapı, kentin merkez noktasında konumlandığı için ulaşım açısından topluma kolaylık sunmaktadır. Bireyler araç, bisiklet ya da yaya olarak mekâna erişebilmektedir. İki kütleyi birbirine bağlayan meydana toplu taşımanın kullanılabilmesi adına duraklar bulunmaktadır. Nitekim meydanın üzerinde yer alan yaya yolu birer geçit işlevindedir. Otopark ve iklimlendirme gibi fiziki şartlar kullanıcılarının konforlu bir alışveriş eylemi gerçekleştirmesine imkân tanımıştır. Birer sosyalleşme alanı olarak kurgulandığı için toplum arasında etkileşim artmaktadır. Meydan haricinde yapının yakın çevresinde de durakların varlığını görmek mümkündür. Ayrıca engelli ve yaşlı bireyler için kurgulana rampalar ya da esnek mekân girişleri

bu bireylerin erişimini kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda yapı; erişim, etkileşim ve fiziksel kolaylık açısından rahat bir bölgede konumlanmıştır (Fotoğraf 5).

Fotoğraf 5. Meydan ve durak görünimleri (Yazar arşivi, 2022)

Yapıya girişlerde, açık alanlarda ve bu açık alanlardan diğer kısımlara geçişlerde güvenlik birimlerinin yeterli oranda yerleştirilmiş olması güvenliği sağlamıştır. Böylelikle toplum, güvenilir bir biçimde mekânlarda dolaşmakta, alışveriş yapmakta ve çeşitli aktiviteleri gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda alanın, güvenlik açısından uygun olduğunu söylemek mümkündür. Mekânda gerçekleştirilen sosyo-kültürel etkinlikler geniş bir kitlenin bölgeyi tercih etmesine katkı sağlamaktadır. Yapıda; market, gösteri, restoran, sinema, mağaza, kafe, sergi, konser gibi birimler vardır. Bu kapsamda mekânların ticaret, sosyal, kültürel gibi birden çok alana hizmet etmesi ya da bu mekânların farklı türden işlevler barındırması çeşitlilik yaratmıştır. Dolayısıyla alan sosyal amaçlı unsurlar içerdiğinden, düzenlemeler ile aktiviteler yeterli olduğundan çeşitlilik ilkesi gözlemlenmiştir. Bu nedenle farklı seçimlerin yapılması kolaylaşmıştır (Fotoğraf 6).

Bir kentsel mekânın işlevsel kalite analizi: Forum Mersin AVM örneği

Fotoğraf 6. Sosyalleşme ve alışveriş amaçlı mekânlar (Yazar arşivi, 2022)

Yapılan irdelemeler ve analizler ışığında Forum Mersin AVM'nin, kentte konumlanan diğer alışveriş yapılarına kıyasla daha ayrıcalıklı bir pozisyonda olduğunu belirtmek mümkündür. Açık alan kurgusu ile iki adet kütlenin birbirine köprü ile bağlanması, ziyaretçilerin pek çok yerden mekânı kullanmasına ve yaşlı ile engeli kişilerin erişmesine imkân tanımaktadır. Meydanların tasarlanması, farklı aktivitelerin yapılmasına katkı sağlamaktadır. Böylelikle kentli arasında sosyalleşme sağlanmaktadır. Bu yönüyle erişim ve etkileşim kolaylığı açısından bağlantı prensibinin varlığından söz etmek mümkündür. Alandaki oturma birimlerinin yeterli olması, otoparkların araç kapasitesini karşılaması, kent merkezinde konumlandığı için hem yaya hem de araç ile kolayca ulaşım sağlanması, iklimsel açıdan uygun şartlar barındırması, her daim temiz kokması fiziksel kolaylık sağlamıştır. Bu durum konfor/ferahlık ilkesi için olumlu bir durumdur. Ancak mekânın hafta sonlarında veya resmi tatil günlerinde oldukça yoğun bir biçimde kullanılması ve bu durumun yarattığı kalabalık, gürültü kirliliği oluşturduğundan konfor ilkesini zedelemektedir. Özellikle kullanım zorlaşmakta ve görsel huzur bozulmaktadır. Ayrıca giriş çıkışlarda ve mekânlardaki dolaşım boyunca güvenli bir ortamın olması güvenlik parametresinin varlığını göstermektedir. Bu sayede emniyet ilkesinden bahsedilebilir. Mekânların farklı türden fonksiyonlara hizmet etmesi çeşitlilik sağlayıp bireylerin seçim yapmasını kolaylaştırdığından çeşitlilik ilkesi gözlemlenmiştir. Tablo 5'te Forum Mersin AVM'nin işlevsel kalite analizi gösterilmiştir.

Tablo 5. Forum Mersin AVM'nin işlevsel kalite analizi
FORUM MERSİN AVM'NİN İŞLEVSEL KALİTE ANALİZİ

Bağlantı		Emniyet		Konfor/Ferahlık		Çeşitlilik	
Erişim	X	Güvenlik	X	Fiziksel kolaylık	X	Seçim	X
Etkileşim	X	Mahremiyet		Görsel huzur		Değişim	
Örtüşme		Etkinlik		Kullanım kolaylığı			

4. Sonuç

Kullanıcılarının ticaret yaparken beraberinde sosyalleştiği alışveriş mekânları, insanlığın var olduğu ilk günden beri bireylerin gereksinimlerini karşılamak için farklı tipolojilerde tasarlanmıştır. İlk pazar yerleri ve panayırarla alışveriş eylemini gerçekleştiren insanoğlu zamanla kapalı alışveriş yapılarını inşa etmiştir. Toplumlar kendi hayat standartlarına, yaşadıkları yerin coğrafi koşullarına ve ihtiyaçlarına göre geleneksel yöntemlerle söz konusu yapıları kurgulamışlardır. Fakat Sanayi Devrimi ile ardından yaşanan modernleşme ve küreselleşme akımları, işlevselliğin ön plana çıktığı yeni mekânların planlanmasına imkân tanımıştır. Bu sayede daha kullanışlı yapılar ortaya çıkmıştır. Fakat zamanla dünyanın hemen hemen her yerinde konumlanacak formlar oluşmuş ve bu durum kentlerin tekipleşmeye doğru gitmesine yol açmıştır. Nitekim günümüzde en çok tercih edilen alışveriş mekânlarının başında alışveriş merkezleri gelmektedir. Özellikle açık alan kurgulu alışveriş merkezleri, işlevsel olmaları sayesinde her yaşta bireyin kullanımına hizmet etmekte ve kişilerin sosyalleşmesine katkı sağlamaktadır. Bu çalışmada Mersin İlinde konumlanan Forum AVM'nin işlevsel kalite analizini yapmak amaçlanmıştır. Araştırma boyunca söz konusu yapı bağlantı, emniyet, konfor/ferahlık ve çeşitlilik ilkelerinin oluşturduğu Sherwin Greene (1992)'nin işlevsel kalite parametreleri ışığında irdelenmiştir.

Forum Mersin Alışveriş Merkezi'nin erişim kolaylığı, etkileşim fırsatı, yeterli oturma birimleri ile otoparkın varlığı, güvenilir bir dolaşma imkânının bulunması, sosyalleşme alanlarının olması, ulaşım kolaylığı, iklimsel elemanların yeterliliği, farklı türden işlevlere hizmet etmesi, aktivitelerin yapılması, etkinliklerin düzenlenmesi, temiz oluşu, görsel hoşnutluk işlevsel yönden olumlu değerlendirilmesine imkân tanısa da kentli veya turistler tarafından oldukça yoğun bir biçimde kullanıldığı için gürültü kirliliği yaratmadır. Bu durum ise işlevsel kalitenin varlığını zedelemektedir. İlâveten Mersin'de Marina PalmCity ve Sayapark gibi büyük çaplı alışveriş merkezleri de bulunmaktadır. Bunlar arasında en çok kullanılan ve tercih edilenler ise Marina ve Forumdur. Her iki yapının da daha çok tercih edilmesinde açık alan kurgusuyla planlanmış olmalarının etkili olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla oldukça kalabalıklardır. Bu kalabalığın önlenmesi amacıyla kentlinin sosyalleşebileceği, farklı etkinliklerin yapılabileceği yeni kentsel mekânlar tasarlanabilir. Söz konusu önerinin gürültü kirliliğinin önlenmesine katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Araştırma ve yayın etiği beyanı: Bu çalışmada bilimsel araştırma ve yayın etiğine uygun davranılmış ve yazarlar tarafından kabul edilmiştir.

Etik kurul onayı: Bu çalışmada etik kurul onayına gerek yoktur.

Yazarların katkısı: Bu çalışmaya yazarlar eşit oranda katkı sağlamıştır.

Çıkar çatışması beyanı: Herhangi bir kurum ya da kişiler ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

[1] Erdönmez, E., Çelik, F. (2016). Kentsel mekânda kamusal alan ilişkileri. *Tüba-Ked Dergisi*, 14(1), 147145-163.

[2] İnceoğlu, M., Aytuğ, A. (2009). Kentsel mekânda kalite kavramı. *Megaron Dergisi*, 4(3), 131-146.

Bir kentsel mekânın işlevsel kalite analizi: Forum Mersin AVM örneği

- [3] Rapoport, A. (2009). The meaning of the built environment: A nonverbal communication. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- [4] Voordt, D. J. M. van der. (2005). Architecture in use: an introduction to the programming. Design and Evaluation of Buildings / Amsterdam, Hollanda: Architectural Press.
- [5] Greene S. (1992). Cityshape: Communicating and evaluating community design. American Planning Association, Journal of the American Planning Association, 58, 177–189.
- [6] Gürpınar, L. (2009). Tarihi Yarımada Hanlar Bölgesi'ndeki avlulu hanların incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [7] <https://ozhanozturk.com/2020/05/30/agora-atina-agorasi/> (22.12.2021).
- [8] <https://ozhanozturk.com/tag/agora/> (22.12.2021).
- [9] <http://www.mmdtkw.org/AU0306mForumAfterCaesar.jpg> (23.12.2021).
- [10] Deniz, M. (2021). Kentsel bellek bağlamında Tarsus tarihi ticaret merkezinin değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Adana.
- [11] Say-Özer, Y., (1996). Ticaret mekânlarının oluşum ve gelişim ilkelerinin incelenerek tipolojik açıdan sınıflandırılması, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [12] <http://www.mmdtkw.org/AU0306mForumAfterCaesar.jpg> (08.01.2021).
- [13] Zengel, R. (2002). Tarih içinde değişen tüketim mekânları. Ege Mimarlık Dergisi, 40-41, 10- 13.
- [14] [https://it.wikipedia.org/wiki/Palazzo_del_Podest%C3%A0_\(Bologna\)](https://it.wikipedia.org/wiki/Palazzo_del_Podest%C3%A0_(Bologna)) (23.12.2021).
- [15] Koç, Ş. (2020). Dördüncü sanayi devriminin (endüstri 4.0) dünyaya ve Türkiye'ye ekonomik yansımaları, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- [16] Şahin, P. (2008). Tarihi çevreleri koruma sürecinde yaşanan fiziksel ve sosyo-kültürel değişimin, Ankara-Ulus tarihi kent merkezi İstiklal Mahallesi örneği, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- [17] Çakır, Ö. (2015). Alışveriş merkezlerinin varoluş ve değişim sürecini-Beylikdüzü örnek alan incelemesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [18] Küçükkömürcü, B. (2005). Geleneksel Türk Osmanlı çarşı yapıları ve günümüzdeki alışveriş merkezleri üzerine bir inceleme, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [19] <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/aksaray/gezilecekyer/sultanhani> (24.12.2021).
- [20] Ataman, A. (2000). Bir göz yapıdan külliye, Osmanlı külliyelerinde kamusal mekân mantığı. İstanbul, Türkiye: Mimarlar Tasarım Yayınları.
- [21] Sözen, M., Tanyeli, U. (1999). Sanat kavram ve terimleri sözlüğü. İstanbul, Türkiye: Remzi Kitabevi.

- [22] Hasol, D. (2005). Ansiklopedik mimarlık sözlüğü. İstanbul, Türkiye: Yapı Yayın.
- [23] <http://www.tarihicicekpasaji.com/tarihce> (25.12.2021).
- [24] Gunning, J. (2006). What are the ingredients for a successful lifestyle center. Urban Land, 58-64.
- [25] Heller, T. (2001). Anchorless lifestyle centers are increasing in popularity. Reel Estate Weekly.
- [26] Darnell, L. (2006). Main street goes mainstream. Journal of Property Management, 11.
- [27] Preer, R. (2006). Downtowns vs. lifestyle centers: open-air retail developments raise worries among traditional merchants. The Boston Globe.
- [28] Johnston, T. (2006). Developers say retail center will be ‘unique and exciting’. Pioneer Press.
- [29] Uluengin, M.K. (2008). Tarihsel süreç içerisinde ticaret - alışveriş fonksiyonlarının irdelenmesi ve açık alan kurgulu alışveriş ve yaşam merkezleri, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- [30] <https://www.enjoyillinois.com/explore/listing/deer-park-town-center> (20.12.2021).
- [31] https://en.wikipedia.org/wiki/Irvine_Spectrum_Center (20.12.2021).
- [32] [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Irvine_Spectrum_Center_\(2013\)_30.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Irvine_Spectrum_Center_(2013)_30.jpg) (20.12.2021).
- [33] <https://www.timeout.com/los-angeles/things-to-do/drive-through-lunch-and-dinner-at-the-grove> (20.12.2021).
- [34] Aydođan, D. (2011). Yeni toplumsal yaşam alanları olarak alışveriş merkezleri: Forum Mersin örneği, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- [35] <https://yandex.com.tr/harita/21032/silifke/?ll=33.937408%2C36.375503&z=10> (20.12.2021).
- [36] Aydın, G., Levent, T. (2018, Kasım). İz öğesi üzerinden kentsel imge çözümlemesi: Gazi Mustafa Kemal Bulvarı örneği Mersin. Değişen Kent, Mekân ve Biçim Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu, İstanbul. (ISBN: 978-605-80820-1-4).
- [37] <http://www.chapmantaylor.com.cn/en/projects/detail/forum-mersin/en> (18.12.2016)